

Urbanová, Daniela

[Panhuis, Dirk. Gramatika latiny]

Graeco-Latina Brunensia. 2015, vol. 20, iss. 1, pp. 184-186

ISSN 1803-7402 (print); ISSN 2336-4424 (online)

Stable URL (handle): <https://hdl.handle.net/11222.digilib/133976>

Access Date: 29. 11. 2024

Version: 20220831

Terms of use: Digital Library of the Faculty of Arts, Masaryk University provides access to digitized documents strictly for personal use, unless otherwise specified.

Dirk Panhuis. *Gramatika latiny*. Přel. Lucie Pultrová. Praha: Academia, 2014. ISBN 978-80-200-2335-3.

Významný počín na poli české klasické filologie představuje vydání nové *Gramatiky latiny*. (V českém prostředí doposud pravděpodobně nejčastěji používaná *Základní latinská mluvnice* z pera F. Novotného z r. 1957 se dnes již nutně jeví vzhledem k vývoji moderní světové lingvistiky jako v mnoha směrech nevyhovující, jakkoli má velmi podrobně zpracované oddíly věnované morfologii a pádosloví, jež jsou dobře použitelné i v dnešní době.) V případě nové *Gramatiky latiny* se nejedná o originální dílo vzniklé v českém prostředí, nýbrž o překlad z holandského originálu z r. 1998, na základě francouzské verze. Lucie Pultrová, autorka překladu, tak přináší do českého prostředí moderní model popisu jazyka, který zohledňuje nové poznatky lingvistiky, zavádí moderní terminologii a je v mnoha směrech inovativní. Kniha je určena jak gymnaziálním, tak v našem prostředí pravděpodobně především univerzitním studentům latiny. Nelehkého úkolu převést do češtiny a přizpůsobit tento odborný text potřebám cílového českého čtenáře s ohledem na specifika češtiny se autorka zhostila velmi dobře, v české verzi nacházíme řadu doplňujících komentářů a kontrastivních postřehů týkajících se češtiny a latiny a velmi užitečné návody k překladu.

Kniha převážně zachovává obvyklou strukturu latinských gramatik, je rozčleněna do pěti hlavních oddílů obsahujících 20 kapitol a doplněna o nezbytný slovník pojmů a rejstřík. V první části nacházíme moderní výklad o abecedě a hláskosloví, druhý oddíl obsahuje relativně stručně pojatou morfologii jednotlivých slovních druhů a třetí část gramatiky se věnuje opět spíše zhuštěně sémantice a syntaxi pádů. Za nejnovativnější pokládám čtvrtý oddíl, věnovaný syntaxi a sémantice věty a větných členů (postupující podle jednotlivých větných členů od jejich funkce k formálním prostředkům, jimiž lze tuto funkci vyjádřit). A také pátý oddíl, pojednávající o textové lingvistice (za zvláště zdařilé pokládám pasáže věnované komunikační perspektivě a slovosledu), na něž navazuje kapitola o stylistice, obsahující také velmi užitečný výčet stylistických figur, a konečně kapitola o stavbě verše, jež poskytuje základní informace potřebné ke zvládnutí hexametru a elegického disticha.

Autorova zásada „používat termíny, které jsou samy o sobě vypovídající a které skutečně odpovídají svému obsahu“, viz str. 13, značně, domnívám se však, že pozitivně ovlivnila volbu nových termínů, které nahrazují některé v klasické filologii tradičně užívané pojmy. Tyto změny, dle mého názoru užitečné, se týkají označení deklinací podle kmenového vokálu, v případě výkladu o latinské „třetí deklinaci“ oceňuji zvláště jasné vymezení substantiv s konsonantickým zakončením kmene oproti *-i-* kmenům, včetně zmínky o rotacismu (zde bych ocenila i stručný historický exkurs týkající se vývoje obou deklináčnických typů). Tento postřeh, jako řada dalších však zřejmě nejde na vrub autorky překladu, nýbrž autora knihy. Nové termíny se objevují také ve výkladu o slovesném systému, tradiční označení „kmen přítělní“ a „perfektní“ se mění na „infektní“ a „perfektní“. Pravděpodobně nejmarkantnějším zásahem do zažití terminologie je nové označení participií a infinitivů jako „současné, předčasné a následné“.

Za velmi dobře pojednaný pokládám výklad v kapitole 1 (Abeceda a hláskosloví). Místy poněkud stručný, zvláště oproti Novotného *Základní latinské mluvnici*, se mi jeví výklad v oddílech morfologie, což se týká především výjimek v deklinaci substantiv, při stupňování adjektiv, resp. některých zájmených paradigmat a číselných násobných adverbii. Za velmi užitečnou naopak pokládám tabulku v § 49. Obecně lze říci, že počet uváděných příkladů k jed-

notlivým kategoriím je spíše nižší a zvláště v kapitole 6., věnované zájmenům, bych ocenila uvedení vyššího počtu modelového skloňování zájmen v tabulkách (*ipse, aliquis, quisque*). Následující 7. kapitola, věnovaná slovesům obsahuje rovněž pozitivní novinku – rozdělení latinských sloves na pět konjugací opět podle zakončení infektního kmene, tj. 3. konjugace na *-e/o-* (*lego*), 4. na *-ī-* (*audio*) a 5. konjugace na *-i-* (*capio*). Za výborně zpracované zde pokládám jednak úvodní pasáže týkající se latinského slovesného systému včetně poučení o perfektním kmeni, tabulky s charakteristikami slovesných časů a způsobů (§§ 83–88). V přehledových tabulkách latinských konjugací bych uvítala soustavnější překlad slovesných způsobů do češtiny. Z nepravidelných sloves, uvedených na konci této kapitoly, bych pokládala za užitečné uvést tabulku s časováním slovesa *fero* i v perfektu. Rovněž seznam latinských nepravidelných sloves – obávanou, ale velmi užitečnou rekvizitu Novotného *Základní latinské mluvnické*, autor do své *Gramatiky latiny* nezařadil. Nižší počet konkrétních příkladů k vykládané látce shledávám také v deváté kapitole, která se věnuje sémantice a syntaxi pádů, jakkoli vlastní pojednání o dané problematice pokládám za velmi zdařilé.

Za těžiště a nejinovativnější část celé knihy pokládám kapitoly 10. – 16., věnované syntaxi a sémantice věty a větných členů, které českému čtenáři zprostředkovávají nové poznatky v oboru latinské lingvistiky i moderní metodologie (např. v kapitole 13., Předmět je podán výklad o možných realizacích předmětu v latině, tedy jak o jednotlivých typech predikátů s různým počtem valencí, tak také o infinitivních propozicích, které jsou jednou z možných formálních realizací předmětu, o nepřímých otázkách, nominativu s infinitivem, nepřímých rozkazech a zákazech atd.). Tato struktura výkladu s sebou ovšem místy nese jisté nepohodlí pro čtenáře, poněvadž se mnohdy informace o jednom jevu v knize vyskytují na více místech, nikoli v ucelené podobě pouze v jedné kapitole nebo po sobě následujících paragrafech (viz např. výklad o gerundivu, který se objevuje na více místech v kapitole 7., dále v 9. kapitole, v 11. kapitole, ve 13. kapitole a na pěti místech v 15. kapitole). Kniha je však vybavena rejstříkem, který umožňuje rychlou orientaci.

Z textu je zároveň jasně patrné, že se autor soustřeďuje na podání výkladu pro čtenáře s převažující pasivní znalostí latiny, určeného k správnému porozumění latinskému textu. Necílí tedy – na rozdíl od starších gramatik – na podrobnější stanovení pravidel pro kladení konjunktivů v latinských podřazených propozicích či v druhé závislosti, které by sloužilo jako vodítko při aktivním překladu z češtiny do latiny, což někdy vede k drobným nepřesnostem či zjednodušení ve výkladu (viz např. § 236 – modlitba a kletba se vyjadřují v latině nejen konjunktivem, ale také imperativem; §331; *licet* – bez udání konkrétních konjunktivů).

Za zvláště přínosný pokládám také výklad v kapitole 11., Přisudek, týkající se aktiva a pasiva (§§205–209), dále o čase a aspektu a zvl. o perfektu (§§210–223), o modalitě (§ 224), stejně jako výklad a návody k překladu v kapitole 15. u ablativu absolutního (§349nn) a přehledné, byť místy mírně zjednodušené tabulky, týkající se užití jednotlivých spojek a slovesných způsobů, které se u nich používají. Rovněž pátý oddíl knihy, který se věnuje textové lingvistice a pojednává velmi instruktivně o komunikační perspektivě a běžném i emotivním slovosledu včetně umístění slovesa, zprostředkovává českému čtenáři moderní lingvistický pohled na klasickou latinu.

Velmi ilustrativní jsou jednotlivé citované příklady latinských vět, přičemž autor často využívá také příklady ze známější latinské poezie (Ovidius, Catullus, Martialis, Vergilius), což je osvěžující, a samozřejmě musím také zdůraznit, že překlady těchto příkladů z latiny do češtiny, pořízené L. Pultrou, včetně výkladových komentářů k popisovaným jevům po-

kládám za velmi zdařilé, stejně jako moderní, dobře srozumitelnou a stylisticky vytříbenou češtinu celého překladu.

Překlad *Gramatiky latiny* považuji za velký přínos a obohacení pro českou klasickou filologii, za nový základní kámen, zprostředkovávající české odborné veřejnosti současný pohled moderní lingvistiky na latinský jazyk, na němž lze dále stavět. Kniha jistě velmi dobře poslouží jak učitelům latiny, tak novým generacím studentů.

Daniela Urbanová

Juríková, Erika. 2014. *Columba laureata. Panegyrické tlače z produkcie trnavskej univerzitetnej tlačiarne*. Trnava: Filozofická fakulta Trnavskej univerzity; Kraków: Towarzystwo Słowaków w Polsce. 199 s. ISBN 978-83-7490-750-7.

Tématem prezentované monografie, která je současně habilitační prací Eriky Juríkové, jsou latinské panegyriky pocházející z trnavské univerzitní tiskárny. Literární produkce historické Trnavské univerzity (1635–1777) nebyla doposud důsledně analyzována ani jako celek, ani v rámci jednotlivých žánrů. Zájem badatelů o příležitostné tisky, mezi něž panegyriky patří, byl o to menší, ačkoli v objemu celkové tvorby představují procentuálně významnou část. Autorka se snaží zaplnit tuto mezeru, pro niž vidí důvody jednak v nesnadném nalezení těchto tisků v knihovních fondech a jednak v tom, že literární věda mnohdy panegyrické spisy přehlíží a nepřisuzuje jim vysokou úroveň (s. 10).

S cílem představit *laudationes* jako reprezentativní složku barokní literatury zařazuje autorka do své práce texty výjimečné obsahem, formou zpracování či syntézou antického a křesťanského světa. Během svého předchozího bádání ve fondech slovenských i zahraničních knihoven blíže prozkoumala na 150 panegyriků, z nichž bylo možné zařadit do publikace jen malou část. Záměrně byly vypuštěny texty oslavující světce a patrony univerzity. V dalším výběru byla určující snaha o různorodost.

Hlavnímu tématu knihy předchází tři krátké kapitoly, které čtenáře uvádějí do problematiky a nastiňují historické pozadí knihtiskařské tradice v Trnavě. První z nich představuje dějiny místní univerzity (s. 15–25). Jsou zmíněni hlavní představitelé a mecenáši, napojení univerzity na tiskárnu i úloha jezuitského řádu, jenž obě instituce spravoval, a nechybí ani stručný přehled zdejší knižní produkce. Následující kapitola je věnována charakteristice panegyrické tvorby jako specifického žánru i jejímu širšímu zasazení do slovenského literárního baroka (s. 26–34). Úvod uzavírá terminologické vymezení (s. 35–39), mající za cíl zejména upřesnit pojmosloví užívané ve slovenštině.

Také *gros* knihy rozdělila Erika Juríková do tří částí. Každá z nich představuje jeden významný tematický okruh panegyriků trnavské provenience. Oddíly začínají krátkým historickým exkurzem k prezentovanému typu, po němž následuje analýza konkrétních děl s krátkými latinsko-slovenskými ukázkami. Autorka si všímá kompozice, topiky a použitých výrazových prostředků. Kapitoly uzavírá delší latinský text s paralelním slovenským překladem.

První okruh představují panegyriky věnované Trnavské univerzitě a osobnostem s ní spojeným (s. 40–85). Výklad je podepřen ukázkami textů, jejichž autory jsou Imrich Tolvay, František Kazy, Samuel Timon, Mikuláš Schmitth a Štefan Čiba. Důkladnější analýze je podrobena básnická skladba *Annus saecularis Universitatis Tyrnaviensis* (1735), sepsa-